

Relleu de l'abadia de la Grassa, 1157-1167
Abadia de Santa Maria d'Orbieu, la Grassa (Aude)
© Conservation départementale de Musées de l'Aude (Photographie: Philippe Benoist)

El romànic i la Mediterrània Catalunya, Toulouse i Pisa (1120-1180)

Del 29 de febrer al 18 de maig de 2008. Exposició organitzada pel Museu Nacional d'Art de Catalunya, en coproducció amb el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya i la Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales. Sales d'exposicions temporals 1 i 2. Comissaris: Manuel Castiñeiras i Jordi Camps, conservadors de la Col·lecció d'Art Romànic del MNAC

El romànic i la Mediterrània. Catalunya, Toulouse i Pisa. (1120-1180), organitzada pel Museu Nacional d'Art de Catalunya, en coproducció amb el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya i la Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales (SECC), adscrita al Ministerio de Cultura, tracta una de les etapes més brillants del romànic: el segle XII a l'occident mediterrani.

L'exposició aplega a Barcelona un centenar d'obres mestres que es troben disperses a museus de França, Itàlia, Anglaterra i els Estats Units, juntament amb escultures de la catedral de Pisa, dels monuments de Toulouse i de la portada de Sant Pere de Rodes, obra del Mestre de Cabestany.

Completa la mostra la recreació en 3D de la magnífica portada de Ripoll (projecte liderat per la Universitat Politècnica de Catalunya, en col·laboració amb el Consiglio Nazionale delle Ricerche de Pisa amb el suport del Departament d'Innovació Universitats i Empresa). L'exposició descobreix un món que va impulsar grans empreses constructives inspirades, en part, en l'antiguitat clàssica.

El Museu Nacional d'Art de Catalunya, que conserva la col·lecció de pintura romànica més important, emprèn amb aquesta gran exposició el projecte de presentar el moment de plena maduresa de l'art romànic, una època en què es constitueix a Europa un nou paisatge monumental mitjançant la construcció d'esglésies, grans portalades esculpides i claustres. Aquestes obres s'emmirallaven en gran part en la tradició de l'art romà, en una antiguitat clàssica que formava part del panorama monumental de la Mediterrània.

La creació del nou paisatge arquitectònic té un dels seus nuclis més actius a la Toscana, amb la construcció de la catedral de Pisa. Pel que fa a Catalunya, les dècades centrals del segle XII són també una època de gran vitalitat artística, coincidint amb el govern del comte de Barcelona Ramon Berenguer IV (1131-1162). És el moment de configuració de la Catalunya medieval, amb la unió de la casa de Barcelona i el regne d'Aragó, juntament amb la conquesta de Lleida i Tortosa enfront al-Andalus. El casal de Barcelona mantenia estretes relacions, mitjançant els vincles dinàstics, amb la Provença i la cultura occitana, que es trobava en forta expansió (és la gran època dels trobadors). Es consolida aleshores la vertebració d'un espai a l'occident mediterrani on entren en contacte focus culturals i artístics d'indiscutible relleu: Barcelona i els comtats catalans, Toulouse i el Llenguadoc, Pisa i la Toscana.

L'exposició permet constatar les relacions artístiques que s'estableixen entre tots aquests territoris en un moment de plena maduresa de l'art romànic, com demostra el taller del Mestre de Cabestany, amb un reguitzell d'obres repartides des de Navarra fins a la Toscana.

El Mestre de Cabestany

Del Mestre de Cabestany, una de les personalitats artístiques més notables de l'Europa del moment, es pot contemplar a la mostra un important conjunt de peces, entre les quals es troba el Timpà de Cabestany, una de les seves obres mestres i la que serveix per donar-li nom. La figura extraordinària del Mestre de Cabestany serveix per a exemplificar els viatges que realitzaven els mestres escultors, que podien treballar d'una ribera a l'altra del Mediterrani en un moment d'eclosió de l'escultura. Claustres i portades embelleixen catedrals i monestirs, *canòniques* i parròquies, en un inesgotable nombre de projectes escultòrics que es nodreixen de la vitalitat mediterrània i que s'obren al record omnipresent de l'antiguitat romana. El renovat impuls artístic enriqueix també l'interior dels temples, que es doten de mobiliari d'altar (frontals, baldaquins) i d'una imatgeria en fusta tot sovint esplèndida, la conservació de la qual és un dels privilegis del MNAC.

Mestre de Cabestany: Timpà de Cabestany

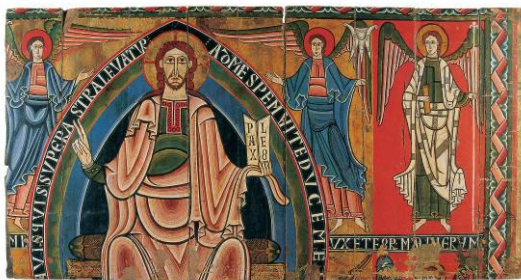
Santa Maria de Cabestany, segona meitat del segle XII
Església parroquial de Notre-Dame-des-Anges (Cabestany, Rosselló)
© RK Le Studio

En aquest context, l'art català se situa plenament al nivell de l'art internacional. Durant aquesta època s'inicien noves construccions i es porten a terme reformes de gran volada als centres destacats, com per exemple els monestirs de Cuixà, Sant Pere de Rodes, Ripoll o les catedrals de Vic i Girona.

L'exposició trenca amb la idea d'un romànic avorrit, geomètric o monocromàtic, i mostra el colorisme d'un art que expressa el gust per la narració. Pel que fa a l'escultura, se'ns presenta un romànic interessat per les formes en moviment i, en el cas de la pintura, per la brillantor dels colors.

Entre les obres que formen part de la mostra destacar les escultures de figura en pedra (elements de pòrtics i claustres) i els objectes policromats (talles de

fusta, estàtues, elements d'altars, objectes d'art sumptuari), que evidencien un romànic vibrant de color. Sobresurten dues de les peces prestades pel Museu Episcopal de Vic per a l'exposició: el baldaquí de Ribes, una obra mestra de la pintura catalana sobre taula, i el frontal de Sant Pere de Ripoll. També es presenten els relleus dispersos de la façana de la catedral romànica de Vic, destruïda al segle XVIII. Per primera vegada es podran contemplar reunits tres dels seus relleus més significatius, procedents de museus d'Anglaterra, França i els Estats Units, al costat dels que es conserven al Museu Episcopal de Vic, a qui el MNAC agraeix molt especialment la col·laboració.

Baldaquí de Ribes

Vall de Ribes, segon quart del segle XII
Conservat al Museu Episcopal de Vic
© Museu Episcopal de Vic
(Fotògraf: Joan M. Díaz)

Algunes de les obres més remarcables són els fragments de monuments fonamentals de l'època, com les catedrals de Pisa i de Saint-Étienne de Toulouse, o les esglésies tolosanes de Saint-Sernin i La Daurade. Cal destacar també el retorn des dels Estats Units, com a préstec per a l'exposició, del frontal de Martinet. També dels Estats Units, concretament del Metropolitan Museum de Nova York, es podrà veure a la mostra l'estàtua columna amb rei nimbat, procedent de la Abadia Reial de Saint-Denis, a París, un dels primers exemples d'estàtues columnes i que marca l'inici del gòtic.

Estàtua-columna amb rei nimbat

Saint-Denis, c. 1140-1145
The Metropolitan Museum of Art, Nova York
(Purchase Joseph Pulitzer Bequest, 1920)
© The Metropolitan Museum of Art

Frontal dit "de Martinet"

Mitjan segle XII
Ermita de Lles (Martinet, Cerdanya)
Adquisició, 1934
Worcester Art Museum, Worcester,
Massachusetts (Estats Units)
© Worcester Art Museum

Una altra peça extraordinària és la Creu pintada de l'església del Santo Sepolcro de Pisa, d'enormes dimensions (fa gairebé 3 metres) i que ha sortit d'Itàlia per primera vegada.

La portada de Ripoll en 3D

Com a complement a l'exposició, una reproducció en 3D permet acostar a pocs centímetres dels ulls tots els detalls de la portada de Santa Maria de Ripoll en una recreació fidel al mil·límetre.

La reproducció virtual de la portalada de Ripoll és un projecte innovador que ha utilitzat les tecnologies més avançades per a la reproducció en tres dimensions de conjunts arquitectònics. Aquest projecte es presenta al MNAC gràcies a la col·laboració del Departament de Llenguatges i Sistemes informàtics de la Universitat Politècnica de Catalunya i el Consiglio Nazionale delle Ricerche de Pisa, amb el suport de la Conselleria d' Innovació Universitat i Empresa.

Imatges del procés d'escaneig de la portada de Ripoll

Després d'un complet escaneig de la portada, les dades d'alta resolució s'han processat a fi de generar un model informàtic especialment dissenyat per a l'ocasió. A Barcelona i a Pisa, un equip de 10 investigadors ha participat en

aquest projecte, en el qual s'han utilitzat algorismes informàtics molt sofisticats per poder interaccionar amb tota la informació en un únic ordinador. El procediment tècnic que permet la reproducció proporciona uns resultats de màxima qualitat visual, tot primant els aspectes de fidelitat a l'original. La reproducció virtual que en resulta permet, quasi literalment, passejar per la portada i aproximar-se fins a vint centímetres a tots els detalls de manera completament interactiva, sense recorreguts preestablerts. Tot això es complementa amb una notable quantitat d'informació que s'integra en el context virtual, com ara fotografies antigues de la portada, o una sèrie de textos explicatius de caràcter molt didàctic.

Aquesta mostra és la primera gran exposició d'art romànic que el MNAC organitza des de la seva inauguració, l'any 2004, i posa un colofó als actes de celebració del centenari de la Missió arqueologico-jurídica a la franja d'Aragó organitzada per l'Institut d'Estudis Catalans en 1907, que va significar el descobriment de la pintura mural a Catalunya.

Relleu amb l'aparició de Crist als apòstols

Mitjan segle XII (c. 1160-1163)

Museu Frederic Marès

© Museu Frederic Marès, Barcelona (Fotògraf: R. Muro)

Textos d'àmbit

EL ROMÀNIC I LA MEDITERRÀNIA. CATALUNYA, TOULOUSE, PISA (1120-1180)

Des dels seus orígens, l'art romànic a Catalunya va estar en contacte amb el món europeu i mediterrani. En aquest context, durant el segle XI es van construir grans conjunts monàstics i catedralicis, que van ser renovats al llarg del segle XII, tal com es mostra en aquesta exposició.

Aquesta és també una etapa de novetats, amb la construcció de grans portalades i de claustres amb escultura, que monumentalitzen tant els vells com els nous edificis, i el desenvolupament de brillants tècniques pictòriques aplicades al mobiliari litúrgic.

Els centres artístics de la Mediterrània occidental, com Toulouse (el Llenguadoc) i Pisa (la Toscana), profundament hereus de l'Antiguitat romana, configuren un espai cultural d'intercanvis que us convidem a descobrir.

ELS TEMPS DE RAMON BERENGUER IV

Els anys de govern del comte Ramon Berenguer IV (1131-1162) constitueixen una de les èpoques de més esplendor de la història de Catalunya. L'avenç territorial cap al sud, amb la conquesta de Tortosa i Lleida, i el matrimoni del comte amb Peronella d'Aragó posen sota el casal de Barcelona un ampli territori peninsular i uns recursos econòmics creixents. Bona part del Llenguadoc i la Provença estan sota l'òrbita barcelonina.

A redós dels interessos polítics hi ha les activitats comercials i els intercanvis culturals i artístics. Les terres catalanes beuen amb avidesa de l'Occitània dels trobadors, i la projecció marítima del comerç consolida els contactes amb els puixants ports del nord d'Itàlia. L'Occident mediterrani comença una etapa d'apogeu.

Teixits hispanomusulmans

Els teixits andalusins van ser molt apreciats a tota l'Europa medieval. L'origen islàmic no n'impedia l'ús en un context cristià i sovint s'empraven per embolcallar relíquies, com va succeir amb el *Teixit de sant Daniel*. Diu la tradició que aquest teixit fou dut a Barcelona pel mateix Ramon Berenguer IV després de la conquesta d'Almeria l'any 1147.

«Barcelona es una pequeña y hermosa ciudad sobre las orillas del mar a la que vienen con mercadería comerciantes de todas partes: de Grecia, de Pisa, Alejandría de Egipto, de la tierra de Israel, África y todos sus confines.»
Benjamín de Tudela, Libro de Viajes, 1159-1173.

MIRADES A L'ANTIGUITAT

Els antics monuments romans formaven part del paisatge medieval, especialment a les terres del Mediterrani, on la romanització havia estat més intensa. Les restes romanes testimoniaven un passat imperial gloriós, i se n'apreciaven les qualitats constructives i la bellesa plàstica, fins i tot en les obres paganes.

Si bé la inspiració en l'Antiguitat ha estat una constant en la història de l'art, al segle XII hi ha una mirada especialment desperta i conscient cap a Roma i l'art paleocristià. Així com els escriptors medievals utilitzen tot sovint fragments de textos clàssics en les seves obres, els artistes del romànic manlleven elements del passat per confegir les seves pròpies creacions, que són complexes i originals, característiques del seu temps.

Cap de sant Pere

Segona meitat del segle XII (c. 1160-1163)

Museu del Castell de Peralada

© Museu del Castell de Peralada (Fotògraf: Toti Ferrer)

ROMA I EL ROMÀNIC: EL VALOR DE LES PARAULES

L'ús del terme *romànic* és especialment adequat perquè suggereix que l'art dels segles XI i XII té una relació directa amb l'antiga Roma. El concepte s'utilitza des de principis del segle XIX provinent de la filologia, que l'aplica a les llengües que deriven del llatí. De la mateixa manera, el romànic és hereu de Roma, perquè construeix la seva identitat a partir dels referents romans, en cap altre lloc tan visibles com a la Mediterrània.

Cap humà de Saint-Guilhem-le-Désert

No sempre és factible de localitzar models antics directes per a l'escultura romànica, però les formes delicades del *Cap humà de Saint-Guilhem-le-Désert* remetent clarament a un fragment escultòric d'època romana que es trobava encastat a la façana de l'església abacial. Significativament, la peça romànica reutilitza un bloc de marbre també d'origen romà.

Rostre femení de Saint-Guilhem-le-Désert

Saint-Guilhem-le-Désert (Hérault, França), segona meitat del segle XII

Saint-Guilhem-le-Désert, abadia de Gel-lona, dipòsit lapidari

© Daniel Kuentz

Capitells corintis

El corinti és l'ordre monumental per excel·lència de la Roma clàssica, un element de referència per a l'arquitectura oficial romana i un símbol, gairebé, del poder de l'Imperi. La consciència d'aquest valor simbòlic és present en la pervivència del seu ús durant

els primers segles de l'edat mitjana, i especialment durant el romànic, sobretot a les regions mediterrànies.

Sarcòfags paleocristians com a model

Pel seu caràcter narratiu, els sarcòfags paleocristians van ser molt utilitzats com a model pels escultors del romànic. Eren relativament accessibles i abundants, i ben adequada la temàtica cristiana dels seus relleus. Tant l'escultura tolosana de finals del segle XI com l'obra més tardana del Mestre de Cabestany revelen el coneixement de sarcòfags com, per exemple, el de la necròpolis de Saint-Sernin que aquí s'exposa.

EL MESTRE DE CABESTANY

Sota el nom de Mestre de Cabestany denominem l'estil d'un escultor, especialment actiu al nord de Catalunya, l'obra del qual abasta un ampli territori de l'Europa meridional, des de Navarra fins a la Toscana. La seva originalitat resideix en l'ús del marbre, en el gust per unes composicions molt bigarrades, que combinen diferents punts de vista, i en un tractament de les superfícies que busca els contrastos lumínics a través de l'ús del trepant. L'escultura tardoantiga és, possiblement, la font del seu estil.

El Timpà de Cabestany

Aquest timpà és l'obra senyera que dona nom al Mestre de Cabestany. La seva riquesa iconogràfica és espectacular, amb la representació de la Mare de Déu com a tema principal. Resulta especialment suggeridora la presència, a l'esquerra, de sant Tomàs, l'apòstol incrèdul, rebent la Sagrada Cinta, ja que precisament a Prato (la Toscana), on també va treballar el Mestre, es conservava aquesta relíquia, coneguda com el *Sacro Cingolo*.

Fust de San Giovanni in Sugana

L'inconfusible estil del Mestre de Cabestany apareix en aquesta obra toscana, un fust de procedència incerta que potser servia de base per a un canelobre pasqual. La profusió figurativa, característica del Mestre, inclou diverses escenes de la Nativitat de Crist, tot privilegiant els temes de l'Anunciació i el Bany de l'Infant, superposats, que marquen la cara principal de la peça.

La portada de Sant Pere de Rodas

La portada de Sant Pere de Rodas és l'obra més ambiciosa del Mestre de Cabestany i del seu taller. Actualment destruïda, es coneix gràcies a descripcions antigues i als magnífics fragments que se'n conserven, sempre d'una extraordinària qualitat tècnica com es pot observar aquí. Devia estar presidida per una Crucifixió, i s'hi representaven escenes de la vida pública de Crist.

PISA, L'APOGEU DEL ROMÀNIC A LA TOSCANA

La poderosa ciutat de Pisa es va convertir durant els segles XI i XII en el primer museu a l'aire lliure de peces antigues. A la recerca d'assolir el prestigi de l'antiga Roma, a la República Pisana no només es van reaprofitar marbres trets de la Ciutat Eterna per a la construcció de la seva catedral sinó que també es van triar i col·locar en el seu perímetre sarcòfags antics com a sepultura dels seus magnats.

«Pisa es una ciudad muy grande y en ella hay unas diez mil torres en sus casas para luchar en los momentos de discordia; todos sus habitantes son valerosos, no tienen ni rey ni príncipe que los domine, sólo cónsules que ellos nombran.»
Benjamín de Tudela, Libro de Viajes, 1159-1173.

Motius d'origen clàssic

Els artistes que van treballar a la catedral de la Pisa al segle XII (Guglielmo, Rainaldo i Biduino) es van inspirar en les peces antigues que aleshores tenien a l'abast amb una forta voluntat d'imitació dels motius clàssics (volutes, amoretts, garlandes). Així es va iniciar una gloriosa tradició d'inspiració en l'Antiguitat que culminarà anys després amb el cèlebre precursor del Renaixement, l'escultor Nicola Pisano.

Taller de Guglielmo (doc. 1158/1159-1165): Capitell compost i fust de columna amb decoració vegetal

Pisa, tercer quart del segle XII

Museo dell'Opera del Duomo, Pisa

©Opera della Primaziale Pisana. Aree Beni Culturali
Patrimnio Storico Artistico

Mènsula amb el Minotaure

El Minotaure és una figura monstruosa, meitat home, meitat toro, que segons la mitologia grega habitava a Creta en un laberint construït per l'hàbil arquitecte Dèdal. Aquest mite era conegut a la Pisa del segle XII, com ho demostra un epígraf de la tomba de Buscheto, arquitecte de la catedral (1064 – c. 1110), que es compara amb el mític constructor del laberint.

Relleus antics de Pisa

Moltes peces antigues (capitells, frisos i carreus) van ser reutilitzats en la construcció de la catedral de Pisa i d'altres esglésies de la ciutat, amb la intenció de convertir l'ambiciosa República Pisana en una «nova Roma». De fet, alguns d'aquests marbres van ser portats de la mateixa Roma, i el seu ús servia d'eina de prestigi per als promotors i constructors pisans.

Relleu amb lleó de Girona

Aquesta peça va ser durant segles reaprofitada a la façana d'una casa de Girona. La seva popularitat va donar lloc a faules i llegendes, i fins i tot una mala comprensió de l'animal representat va donar nom al carrer «del Llop». Es tracta d'un tema prou difós a l'art romànic meridional, molt visible a Itàlia, en el qual un lleó aferra una presa humana, tema que habitualment se situava als carcanyols, els angles superiors sobre l'arc, d'una portalada.

LA MONUMENTALITZACIÓ DE LES ESGLÉSIES

Tot i que el desenvolupament escultòric és a Catalunya relativament tardà, a partir del segon terç del segle XII els comtats catalans viuen una veritable eclosió d'escultura romànica, sovint incorporada en les remodelacions dels grans conjunts arquitectònics del segle anterior, o bé ja plenament integrada en les construccions de nova planta. La presència d'escultura reforça la monumentalitat i la riquesa dels temples i monestirs, i permet el desplegament de grans programes iconogràfics. Aquests cicles, que mostren una gran varietat de figuració, decoren elements arquitectònics molt diversos (capitells, columnes, frisos), sovint amb gran exuberància.

ELS TALLERS DE RIPOLL I VIC

El monestir de Ripoll va ser objecte d'una gran renovació durant el segon terç del segle XII, el reflex més impressionant de la qual va ser la construcció de la seva gran portalada. A més de recollir el llegat clàssic que impregnava la cultura del monestir, el seu estil demostra un coneixement de l'art tolosà. La seva influència es va deixar sentir en altres centres de l'entorn, com la catedral de Vic, on també es duïen a terme obres importants amb protagonisme de l'escultura.

Dovella de Santa Maria de Ripoll

Santa Maria de Ripoll, segon terç del segle XII
Donació d'Antoni Coll i Fort, 1935
Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona
© MNAC – Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, 2008

Els relleus de Vic

Aquests tres relleus amb figures d'apòstols i de profetes, reunits ara excepcionalment, devien formar part de la portada de la catedral de Vic, juntament amb d'altres com els que s'exposen al costat. A grans trets, l'estructura de la portada devia apropar-se a la de Ripoll, que també funcionava com un cos afegit a l'església del segle XI, i que devia de comptar, a més, amb una *Maiestas* i escenes al·lusives a Crist i a sant Pere.

Relleu amb els apòstols Pau, Andreu i Jaume

Catedral de Vic, 1140 – 1160
The Nelson Atkins Museum of Art, Kansas City, Missouri
© 2007 The Nelson Gallery Fundation (Photograph by E.G. Schimpt)

TOULOUSE. LA CIUTAT DE L'ESCULTURA

Amb la seva tríada de grans monuments, Saint-Sernin, la Daurade i la catedral de Saint-Étienne, Toulouse és un dels grans focus del romànic ja des del final del segle XI. Les seves aportacions es van manifestar sobretot en els respectius claustres, rics en temàtica historiada i treballats per alguns dels millors escultors de l'època. La seva influència es va fer notar a Catalunya durant tot el segle XII en molts conjunts clau.

Capitell amb aus entre lianes

Toulouse, claustre de Saint-Sernin, segon quart del segle XII (?)
Musée des Augustins, Toulouse

Capitell i imposta del claustre amb episodis de la mort de sant Joan Baptista

Toulouse, claustre de la catedral de Saint-Étienne, c.1120
Musée des Augustins, Toulouse

Gilabertus. Escultor a Saint-Étienne

El nom de Gilabertus apareixia en alguns dels pilars de la façana de la sala capitular del claustre de Saint-Étienne de Toulouse, per la qual cosa se l'ha considerat l'autor d'una bona part de l'escultura d'aquest espai catedralici. Una de les seves grans aportacions és la creació d'aquest tipus de pilars, en què la figura es fon amb el suport, tot adquirint corporeïtat i moviment.

Capitell de les verges prudents i les verges fàtues

Aquest capitell del claustre de Saint-Étienne reflecteix com cap altre les aportacions de l'art de Gilabertus en el camp de la temàtica historiada, amb un estil basat en el caràcter narratiu de les escenes, el sentit del moviment dels personatges i la seva corporeïtat, així com el preciosisme en els detalls. També és interessant la cara que apareix desbastada, com a mostra del procés de treball dels tallers d'escultura.

La columna figurada i historiada

La incorporació de personatges o d'escenes a la forma cilíndrica de la columna és una de les aportacions de l'escultura del segle XII. Aquesta novetat es desenvolupa en diverses regions de l'Europa meridional romànica, i és al mateix temps un motiu característic del nou estil gòtic que sorgeix contemporàniament a la regió de l'Île-de-France. L'excepcional *Rei nimbat* procedent de l'abadia de Saint-Denis il·lustra aquest estadi inicial del gòtic europeu, les innovacions del qual acabaran substituint finalment el romànic, també a les terres mediterrànies.

SOLSONA I LA INFLUÈNCIA DEL MÓN TOLOSÀ

Juntament amb Ripoll, Sant Pere de Rodes, etc., Solsona va ser un dels centres que més directament va reflectir la influència dels escultors tolosans. La mostra més clara la proporcionen els elements del claustre canonical, alguns dels quals s'han atribuït al mateix Gilabertus. A Solsona s'observa el recurs de la columna historiada, que també apareixerà en centres tolosans.

L'ESCLTURA ROSSELLONESA

Entorn d'algunes portades i claustres rossellonesos com el de Sant Miquel de Cuixà, es va desenvolupar un grup d'escultura caracteritzat per la utilització del marbre com a material i per uns repertoris molt basats en la temàtica de bestiar, vegetal i algunes mostres de figuració humana, d'una relativa senzillesa però d'una gran efectivitat i sentit expressiu. Un estil similar es desenvolupava en algun conjunt del Llenguadoc com Saint-Pons-de-Thomières.

EL LLENGUADOC MEDITERRANI

El vessant més mediterrani del Llenguadoc també estava marcat per un passat romà intens que es fa visible en les seves construccions romàniques, de vegades sota el record del món provençal. També l'escultura experimenta aquest interès pel món antic i s'incorpora, a la vegada, als corrents més antiquitzants. Un dels exemples més emblemàtics és el del claustre del gran monestir de Saint-Guilhem-le-Désert.

Sarcòfag de Saint-Clair

La bellesa dels sarcòfags tardoromans va motivar que a voltes s'incorporessin en els murs de les esglésies medievals, o que fins i tot es reaprofitessin en nous enterraments. Segons la tradició, aquest sarcòfag contenia les restes de sant Clar; la petita perforació que s'observa en el seu lateral esquerra permetia la sortida d'aigua o d'olis, santificats pel contacte amb les suposades relíquies del sant. Es pensa que el sentit narratiu dels relleus que decoren el sarcòfag va poder ser font d'inspiració del resorgiment de l'escultura monumental romànica, tant al sud de França com al nord de la península Ibèrica.

La pintura mural. Després dels grans conjunts de l'entorn del 1100

La Crucifixió de Santa Eulàlia d'Estaon

S'han reunit de manera excepcional els fragments de la Crucifixió d'Estaon, que decoraven el mur de l'església de Santa Eulàlia, de la qual també es conserven les pintures de l'absis (MNAC). El conjunt d'Estaon mostra, ja a mitjan segle XII, la continuïtat de la gran tradició de la pintura mural romànica dels Pirineus, tan ben representada a la col·lecció permanent del Museu.

VESTIR LES ESGLÉSIES: L'ALTAR, EL MOBILIARI, LES IMATGES

El temple romànic és un espai pensat per a la celebració pública del misteri cristià. Els objectes que s'empren en el culte formen l'anomenat mobiliari litúrgic, patrimoni de les esglésies i gairebé sempre un conjunt de peces de gran valor material i estètic.

El segle XII és a Catalunya un període de notable difusió i diversificació d'aquest tipus d'objectes: frontals d'altar, baldaquins, talles de fusta, teixits o peces d'orfebreria. Gràcies al seu desenvolupament, la plàstica catalana incorpora novetats iconogràfiques de gran èxit, com el tipus de la Majestat o Crist triomfant a la Creu, i alhora s'hi difonen novetats tècniques com la pintura al tremp sobre taula. En aquest sentit, els contactes amb Itàlia, tornen a ser determinants.

DIVISIÓ I ORGANITZACIÓ DE L'ESPAI ECLESIASTIC

L'espai de l'església està jerarquitzat i focalitzat d'acord amb la situació dels altars i l'organització i el funcionament del culte i la litúrgia, circumstàncies que depenien del tipus de centre, dels seus condicionaments, del seu promotor i de la comunitat en què s'integrava. No tots els punts de l'edifici restaven oberts a tots els fidels, de manera que alguns elements del mobiliari, de certa monumentalitat (cancells, tribunes), contribuïen a la separació i distribució de l'espai interior.

La Tribuna de Cuixà

La tribuna era una estructura arquitectònica situada a l'interior de l'església, que actuava com a element de separació dels espais i n'organitzava el funcionament. A Catalunya es coneixen dos exemples importants de tribunes: Serrabona i Cuixà. A aquesta darrera, que no s'ha conservat completa, s'hi ha associat el relleu on figura l'abat Gregori (1120-1146), durant un temps arquebisbe de Tarragona.

Els púlpits

Els púlpits eren estructures elevades, dins l'església, des d'on l'oficiant efectuava les lectures. Especialment a Itàlia van assolir un desenvolupament important, treballades en pedra o marbre i decorades, com les que es conserven encara a la Toscana, com és el cas de Pistoia o Pisa. La peça de San Paolo all'Orto es correspon amb el faldistori, que també servia com a suport del llibre, decorat amb els símbols dels Evangelistes.

Les creus pintades a Toscana

Una peça característica de la Toscana són les creus d'iconostasis (estructura que a l'església separava la nau del presbiteri), pintades al tremp sobre or i amb escenes dels Evangelis que envoltaven la monumental representació del crucificat, representat com a Crist triomfant. Els seus components estilístics i iconogràfics obeeixen tant al fenomen antiquitzant de Pisa i Roma com a fonts procedents del món bizantí.

LES TAULES D'ALTAR

Les taules d'altar eren estructures que decoraven la part anterior dels altars, i en alguns casos, com a Sagàs, també els laterals. Tot i que sabem que a les principals catedrals i abadies es feien d'orfebreria, els exemples que ens han arribat a Catalunya són principalment de fusta pintada. Ripoll, Vic i la Seu d'Urgell van ser durant el segle XII destacats centres de producció.

El Frontal de Martinet

Aquesta obra és una mostra de la influència del monestir de Ripoll en el desenvolupament de la pintura sobre taula. De fet, la part superior de l'escena amb l'Ascensió de Crist ens recorda el fris superior de la portalada de Ripoll i l'estil de les seves figures s'acosta al de les miniatures del manuscrit ms. 19 (Madrid, Biblioteca Nacional) amb un tractat tècnic produït a la mateixa abadia.

El Baldaquí de Ribes

Els baldaquins eren estructures destinades a protegir l'altar. De vegades estaven sostinguts sobre columnes i d'altres penjaven recolzats sobre una o dues bigues travesseres encastades a l'absis, com era el cas del *Baldaquí de Ribes*. Es tracta d'una obra mestra del taller de Ripoll, relacionada estilísticament amb la taula d'Esquiús, que presenta sorprenents punts de contacte amb les pintures murals de Sant Climent de Taüll i suggereix un fructífer diàleg entre ambdues tècniques.

LA IL·LUSTRACIÓ DELS MANUSCRITS: L'ESCRIPTORI DE RIPOLL

La majoria de monestirs i catedrals d'Europa tenien escriptoris dedicats a la còpia i il·luminació de manuscrits. A Catalunya, durant el primer terç del segle XII la producció es concentra a Girona, Cuixà i Ripoll que continuen amb més o menys elements de renovació la tradició precedent. En el cas de les *Epístoles de sant Pau*, la il·lustració se centra en caplletres figurades, amb punts de contacte amb obres contemporànies de Girona i Cuixà, però també amb ressons dels esplèndids manuscrits de Cîteaux.

L'Evangelinari de Cuixà

El manuscrit s'atribueix a l'abat Gregori (1120-1146), responsable del programa de renovació artística del monestir de Cuixà. L'arcaisme d'algunes de les seves miniatures a color i el simbolisme arquitectònic d'altres il·lustracions al·lusives a l'edifici del segle XI recorden la producció del seu insigne antecessor, l'abat Oliba.

IMATGES DE LA MARE DE DÉU

Les imatges de la Mare de Déu amb el Nen són nombroses a Catalunya. Acostumen a presentar una composició basada en la frontalitat, en què ambdós personatges no mantenen cap vincle gestual. Maria és representada com a tron de Crist. A banda de les talles en fusta policromada, algunes imatges eren tractades amb més sumptuositat, recobertes de làmines d'or o argent, com ho era en el seu origen la de la catedral de Girona.

Les marededéus d'Alvèrnia

La *Mare de Déu de Vauclair* representa la impressionant sèrie de marededéus de la regió d'Alvèrnia (centre de França). Hi destaca el cristall encaixat al pit, que imita els caboixons d'orfebreria, els grans ulls, així com la seva funció de reliquiari, que ens revela el buit que hi ha a la part dorsal. Popularment es creia que aquesta imatge tenia el poder de curar la ceguesa.

Mare de Déu de Vauclair

Molompize (Cantal, Alvèrnia), segona meitat del segle XII
Capella de Vauclair (Molompize)

Mare de Déu de Ger

La *Mare de Déu de Ger* és una de les talles més importants de l'àmbit català, per la seva gran qualitat, que es pot observar en els trets facials o en el tractament dels plecs de les vestidures. Segueix les pautes generals de la representació de la Mare de Déu com a tron de saviesa, on el Nen és assegut frontalment damunt la falda.

CRUCIFIXOS

Les imatges de Crist a la Creu ocupaven també un lloc important dins l'església, en ocasions damunt l'altar. Catalunya conserva un nombre important de peces del romànic, que responen a diverses modalitats: des del Crist triomfant, o Majestat, fins el Crist sofrent, més habitual a l'àrea occidental. De fet, se segueixen els tipus que també es van desenvolupar a diferents punts d'Europa.

Majestat Batlló

Catalunya, mitjan segle XII

Donació d'Enric Batlló i Batlló a la Diputació de Barcelona, 1914

Museu Nacional d'Art de Catalunya

© MNAC – Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, 2008

El Volto Santo de Lucca i la seva difusió

Un dels crucifixos més cèlebres de l'edat mitjana va ser el *Volto Santo* de Lucca, a la Toscana. Prova del seu culte a la mateixa ciutat és el còdex Tucci-Tognetti, on apareix representat dins d'una cerimònia litúrgica. A Catalunya, imatges com la *Majestat Batlló*, entre d'altres, reflecteixen la difusió de la mateixa tipologia de Crist crucificat.

Crucifix de Saint-Sernin de Toulouse

Toulouse (?), segle XII

Basílica de Saint-Sernin, capella de la Sante-Croix, Toulouse

Les imatges reliquiari

Moltes imatges eren també reliquiaries, com és el cas del *Crist de 1147*, amb un receptacle o contenidor de relíquies al dors. De fet, a l'altar, s'hi dipositaven també relíquies en objectes de diversa naturalesa, com les lipsanoteques (reliquiari en forma de capsa o arqueta) o, per exemple, el *Crist reliquiari de Saint-Michel-d'Aiguilhe*, la iconografia del qual s'apropa a les majestats catalanes i, per tant, als crucifixos de la Toscana, com el de Lucca.

«A todos los que desean evitar y someter la pereza de la mente y el extravío del espíritu con la provechosa ocupación de las manos y la deleitosa contemplación de nuevas cosas »

Teòfil, *Libro de las diversas artes*, s. XII.

REPRODUCCIÓ EN 3D DE LA PORTADA DE RIPOLL

La portada de Ripoll

La gran portada de Santa Maria de Ripoll és probablement el conjunt d'escultura romànica més important que s'ha conservat a Catalunya. A mitjan segle XII es va adossar a la vella façana del temple de l'època de l'abat Oliba, dins d'un ampli programa de renovació del monestir.

L'obra reproduïx l'esquema dels arcs honoraris romans, amb una divisió en registres plens d'escultura, notablement malmesa pel pas del temps. Al seu ric programa iconogràfic destaquen els cicles de l'Antic Testament, que segueixen les miniatures de la *Bíblia de Ripoll*, en aquells moments conservada a la biblioteca de l'abadia. S'hi ha volgut veure des d'una al·lusió a les conquestes de Ramon Berenguer IV fins a una exaltació de l'època de l'abat Oliba.

Us convidem a apropar-vos a aquesta obra mitjançant les noves tecnologies, gràcies a una innovadora reproducció en tres dimensions que en permet l'observació des de perspectives absolutament inèdites.

La reconstrucció virtual

La reconstrucció virtual que es presenta en aquesta sala ens apropa a la portalada de Ripoll des de la fidelitat a l'original. La qualitat de la representació de la superfície de la portalada ens permet no sols la seva observació sino també el seu estudi per part d'experts i el seu arxiu permanent, en base a un model digital fidedigne del seu estat actual.

La reconstrucció virtual conté una xarxa tridimensional virtual de 180 milions de triangles, que s'adapta perfectament a tots els detalls de la pedra i que modela el seu color i la seva forma amb precisió milimètrica. El tamany dels elements de la malla virtual (l'aresta mitjana del seus triangles) és de 1.4 mm. La informació corresponent al model complet de la portalada equivaldria a més d'un milió de pàgines de llibre, que aquí podem inspeccionar en temps real amb un sistema específic d'immersió visual per a poder entendre millor les seves formes i relleus.

El projecte ha obligat a afrontar un conjunt de reptes, que van començar amb el procés d'escanejat de la portalada i que han continuat amb els algorismes informàtics que possibiliten la navegació interactiva de les dades en temps real. Aquests algorismes estructuren i gestionen el model digital i asseguren la màxima qualitat visual des de qualsevol punt de vista, tot reproduint la percepció visual que tindríem si estiguéssim observant l'entrada real del Monestir.

La recreació virtual de la portada ha estat el resultat d'un conveni entre el MNAC i la Universitat Politècnica de Catalunya, amb la participació del grup del ISTI-CNR de Pisa per a les tasques d'escanejat i registre. Tot això no hauria estat possible sense la generosa col·laboració del Bisbat de Vic (Parròquia de Santa Maria de Ripoll).

Textos complementaris:

«Té son arc de triomf lo Cristianisme;
al rompre el jou feixuc del mahometanisme,
Catalunya l'aixeca a Jesucrist.
Qui passarà per sota aqueixa arcada
bé podrà dir que, en síntesi sagrada,
lo món, lo temps i eternitat ha vist.»
Jacint Verdaguer, *Canigó*, cant XI

«Pensem en els nostres homes, en els poderosos i en els humils, en els avis i en els del dia, en els del portal de Ripoll i en els de l' "Art magne" i en els de les "Cròniques", i en els que van fer la Llotja i en els que van fer el Liceu.»
Eugeni d'Ors, *La Ben Plantada*, cap. VI.

Relació d'obres

1. TESTAMENT DE RAMON BERENGUER III, COMTE DE BARCELONA

1131 [juliol, 8], manuscrit sobre pergamí
Espanya. Ministerio de Cultura. Arxiu de la Corona d'Aragó
Cancelleria Reial, Pergamins de Ramon Berenguer IV, 6

2. DONACIÓ DE RAMON BERENGUER IV, COMTE DE BARCELONA, A L'ORDRE DE L'HOSPITAL

1157, manuscrit sobre pergamí
24,5 x 46 cm
Espanya. Ministerio de Cultura. Arxiu de la Corona d'Aragó
Cancelleria Reial, Pergamins de Ramon Berenguer IV, 317

3. TEIXIT DE SANT DANIEL

Al-Andalus, mitjan segle XII
Llampàs de seda i or (dos ordits i tres trames)
24,5 x 26 cm
Museu Episcopal de Vic

4. BIBLIA DE RIPOLL. FACSIMIL

Santa Maria de Ripoll, segon quart del segle XI
Pergamí
55 x 37 cm
Biblioteca d'Història de l'Art (MNAC), Barcelona. Facsimil del ms. de la Biblioteca Apostòlica Vaticana Ms. Lat. 5729

5. DOVELLA DE SANTA MARIA DE RIPOLL

Santa Maria de Ripoll, segon terç del segle XII
Pedra sorrenca
52,2 x 34,5 x 26 cm
Donació d'Antoni Coll i Fort, 1935
Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona

6. CAP DE LLEÓ DE SANTA MARIA DE RIPOLL

Santa Maria de Ripoll, segona meitat del segle XII
Pedra calcària
15 x 11,5 x 13 cm
Antic Fons de Museus. Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona

7. BASE DE BALDAQUÍ DE RIPOLL

Santa Maria de Ripoll, segona meitat del segle XII
Pedra calcària
54 x 46 x 46 cm
Monestir de Santa Maria de Ripoll

8. RELLEU AMB TRES PROFETES

Catedral de Vic, 1140-1160
Pedra calcària, plom a les ninetes dels ulls
78 x 62 x 13,5 cm
Musée des Beaux-Arts de Lyon

9. RELLEU AMB ELS APÒSTOLS PAU, ANDREU I JAUME

Catedral de Vic, 1140-1160
Pedra calcària amb restes de policromia, plom a les ninetes dels ulls
79,3 x 68,5 x 18,4 cm
The Nelson-Atkins Museum of Art, Kansas City, Missouri

10. RELLEU AMB ELS APÒSTOLS FELIP, JUDES I BARTOMEU

Catedral de Vic, 1140-1160
Pedra calcària amb restes de plom a les ninetes dels ulls
81,4 x 63,4 cm
Victoria and Albert Museum, Londres

11. RELLEU HISTORIAT

Catedral de Vic, 1140-1160
Pedra calcària
27 x 23 x 14 cm
Museu Episcopal de Vic

12. RELLEU AMB CRIST I SANT PERE

Catedral de Vic, 1140-1160
Pedra calcària amb restes de policromia
48,5 x 61 x 15 cm
Museu Episcopal de Vic

13. RELLEU AMB DUES FIGURES FEMENINES DE SAN PAIO DE ANTEALTARES

Santiago de Compostela, monestir de San Paio de Antealtares (?), c. 1150. Marbre
79 x 39 x 11 cm
Cabildo Metropolitano de Santiago de Compostela. Museo de la Catedral

14. CAPITELL AMB LLEONS MOSSEGANT-SE LES POTES

Toulouse, claustre de Saint-Sernin, segon quart del segle XII (?)
Pedra calcària
42 x 62 x 42 cm
Musée des Augustins, Toulouse

15. CAPITELL AMB LLEONS ENTRE LIANES

Toulouse, claustre de Saint-Sernin, segon quart del segle XII (?)
Marbre
25,4 x 27,3 x 27,3 cm
The Glencairn Museum, Academy of the New Church, Bryn Athyn, Pensilvania

16. CAPITELL AMB AUS ENTRE LIANES

Toulouse, claustre de Saint-Sernin, segon quart del segle XII (?)
Pedra calcària
30 x 28 x 30 cm
Musée des Augustins, Toulouse

17. GILABERTUS: RELLEU DE SANT ANDREU

Toulouse, sala capitular de la catedral de Saint-Étienne, c. 1120
Pedra calcària
115 x 34 x 23 cm
Musée des Augustins, Toulouse

18. RELLEU DE SANT JOAN I SANT JAUME

Toulouse, sala capitular de la catedral de Saint-Étienne, c. 1120
Pedra calcària
115 x 47 x 24,5 cm
Musée des Augustins, Toulouse

19. CAPITELL DEL RELLEU DE SANT JOAN I SANT JAUME

Toulouse, sala capitular de la catedral de Saint-Étienne, c. 1120
Pedra calcària
30 x 60 x 42 cm
Musée des Augustins, Toulouse

20. IMPOSTA DEL RELLEU DE SANT JOAN I SANT JAUME

Toulouse, sala capitular de la catedral de Saint-Étienne, c. 1120
Pedra calcària
17 x 71 x 40 cm
Musée des Augustins, Toulouse

21. BASE DEL RELLEU DE SANT JOAN I SANT JAUME

Toulouse, sala capitular de la catedral de Saint-Étienne, c. 1120
Pedra calcària
21 x 66 x 33 cm
Musée des Augustins, Toulouse

22. CAPITELL AMB EPISODIS DE LA MORT DE SANT JOAN BAPTISTA

Toulouse, claustre de la catedral de Saint-Étienne, c. 1120
Pedra calcària
32 x 55 x 38 cm
Musée des Augustins, Toulouse

23. IMPOSTA DEL CAPITELL AMB EPISODIS DE LA MORT DE SANT JOAN BAPTISTA

Toulouse, claustre de la catedral de Saint-Étienne, c. 1120
Pedra calcària
13 x 62,5 x 28 cm
Musée des Augustins, Toulouse

24. CAPITELL AMB LES VERGES PRUDENTS I LES VERGES FÀTUES

Toulouse, claustre de la catedral de Saint-Étienne, c. 1120
Pedra calcària
32 x 55 x 36,5 cm
Musée des Augustins, Toulouse

25. IMPOSTA DEL CAPITELL AMB LES VERGES PRUDENTES I LES VERGES FÀTUES

Toulouse, claustre de la catedral de Saint-Étienne, c. 1120
Pedra calcària
15,5 x 67 x 50 cm
Musée des Augustins, Toulouse

**26. BASE DE COLUMNA DOBLE DEL
CLAUSTRE DE LA DAURADE**

Pedra calcària
Toulouse, c. 1120 (?)
22 x 51 x 27 cm
Musée des Augustins, Toulouse

**27. COLUMNA DE SOLSONA AMB
DECORACIÓ DE RINCEAUX
HABITÉS**

Saint-Denis, c. 1137-1140
Pedra calcària amb restes de policroma
149 (diàmetre) x 13,5 cm
Musée National du Moyen Âge –
Thermes de Cluny, París

**28. ESTÀTUA-COLUMNA AMB REI
NIMBAT**

Saint-Denis, c. 1140-1145
Pedra calcària
115 x 20 cm (diàmetre)
The Metropolitan Museum of Art, Nueva
York, Purchase J.Pulitzer Bequest,
1920

**29. COLUMNA AMB PERSONATGES
D'UNA ANUNCIACIÓ**

Claustres de l'antiga canònica de Santa
Maria de Solsona, entre 1161 i 1195
Pedra sorrenca d'origen local
116 x 28 x 24 cm
Museu Diocesà i Comarcal de Solsona

30. CAPITELL

Claustres de l'antiga canònica de Santa
Maria de Solsona, entre 1161 i 1195
Pedra sorrenca d'origen local
30 x 18,5 x 28 cm
Museu Diocesà i Comarcal de Solsona

**31. MÈNSULA AMB DECORACIÓ
FIGURADA**

Antiga canònica de Santa Maria de
Solsona, entre 1161 i 1195
Pedra sorrenca d'origen local
36 x 28 x 22 cm
Museu Diocesà i Comarcal de Solsona

32. CAPITELL AMB SIRENES

Sant Esteve de Banyoles, primera
meitat del segle XII
Pedra
37,5 x 36,5 x 37 cm

Antic monestir de Sant Esteve de
Banyoles

**33. CAPITELL CORINTI DEL
CLAUSTRE**

Sant Miquel de Cuixà (Conflent), segon
quart del segle XII
Marbre rosa de Vilafranca de Conflent
44 x 41 x 41 cm
Adquirit el 1912
París, Musée du Louvre. Département
des Sculptures

**34. CAPITELL AMB DECORACIÓ
VEGETAL I PERSONATGES**

Sant Miquel de Cuixà (Conflent), segon
quart del segle XII
Marbre rosa de Vilafranca de Conflent
38,1 x 36,8 x 36,8 cm
Philadelphia Museum of Art, Purchased
with Museums funds from the George
Grey Barnard Collection, 1945,
Philadelphia (Pensilvania, Estats Units)

35. CAPITELL AMB LLEONS

Sant Miquel de Cuixà (Conflent), segon
quart del segle XII
Marbre rosa de Vilafranca de Conflent
38,1 x 22,3 x 35,5 cm
Adquirit per Raymond Pitcairn a
George Grey Barnard, 1921
Philadelphia Museum of Art,
Philadelphia (Pensilvania, Estats Units)

36. CAPITELL AMB LLEONS

Origen indeterminat de Conflent o el
Rosselló, segon quart del segle XII
Marbre rosa i gris
39 x 37 x 12,7 cm
Adquirit a George Grey Barnard, 1921
Glencairn Museum, Academy of the
New Church, Bryn Athyn (Pensilvania,
Estats Units)

**37. CAPITELL DOBLE AMB CRIST
LLIURANT LES CLAUS A PERE**

Abadia de Saint-Pons-de-Thomières
(Hérault, França), segon quart del
segle XII
Marbre
39 x 50 x 38 cm
Adquisició, 1933
París, Musée du Louvre. Département
des Sculptures

38. CAPITELL AMB PERSONATGES ENTRE GOLES MONSTRUOSES

Abadia de Saint-Pons-de-Tomeres (Hérault, França), meitat segle XII
Marbre gris
36,6 x 27,4 x 39,3 cm
Glencairn Museum, Academy of the New Church, Bryn Athyn (Pensilvania, Estats Units)

39. CAPITELL DEL CLAUSTRE DE SANT SERNI DE TAVÈRNOLES

Sant Serni de Tavèrnoles (les Valls de Valira), segon quart del segle XII
Granit
39 x 39 x 30 cm
Adquisició, 1906
Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona

40. CAPITELL DEL CLAUSTRE DE SANT PERE DE RODES

Sant Pere de Rodes, 1160-1180
Pedra calcària
37 x 27 x 27 cm
Musée National du Moyen Âge – Thermes de Cluny, París

41. RELLEU AMB APÒSTOLS DEL CLAUSTRE DE SAINT-GUILHEM-LE-DÉSERT

Abadia de Gel-lone, Saint-Guilhem-le-Désert, c. 1200
Pedra calcària clara de gra fi
102 x 45,5 x 17,5 cm
MUSÉE LANGUEDOCIEN.
MONTPELLIER
Collections de la Société Archéologique de Montpellier

42. FRAGMENT D'UN TIMPÀ DE SANTA MARIA DE FONTFREDA AMB EPIFANIA

Fontfroide (?), Narbona, c. 1200
Marbre blanc
105 x 106 x 12,5 cm
Adquisició, 1834
MUSÉE LANGUEDOCIEN.
MONTPELLIER
Collections de la Société Archéologique de Montpellier

43. CRUCIFIXIÓ D'ESTAON

Santa Eulàlia d'Estaon, Ribera de Cardós (Pallars Sobirà), mitjan segle XII (?)
Pintura mural
342 x 215 cm
Museu Diocesà de la Seu d'Urgell

44. VERGE DE LA CRUCIFIXIÓ D'ESTAON

Santa Eulàlia d'Estaon, Ribera de Cardós, mitjan segle XII (?)
Pintura mural
125 x 60 cm
Col·lecció particular (Barcelona)

45. SANT JOAN DE LA CRUCIFIXIÓ D'ESTAON

Santa Eulàlia d'Estaon, Ribera de Cardós (Pallars Sobirà), mitjan segle XII (?)
Pintura mural
204 x 70 cm
Col·lecció particular (Barcelona)

46. FRAGMENT DE PINTURA DE L'ÀBSIS DE SANT JOAN DE BELLCAIRE AMB LA PENTECOSTA

Sant Joan de Bellcaire (Baix Empordà), tercer quart del segle XII
Pintura mural
258 x 180 cm
Museu d'Art de Girona, nº 13 (Museu Diocesà de Girona, 3)

47. TALLER DE GUGLIELMO (doc. 1158/1159-1165): CAPITELL COMPOST

Catedral de Pisa, tercer quart del segle XII
63 x 87 x 52 cm
Marbre
Museo dell'Opera del Duomo, Pisa

48. TALLER DE GUGLIELMO (doc. 1158/1159-1165): FUST DE COLUMNA AMB DECORACIÓ VEGETAL

Catedral de Pisa, tercer quart del segle XII
97 x 58 cm
Marbre
Museo dell'Opera del Duomo, Pisa

49. TALLER DE GUGLIELMO (doc. 1158/1159-1165): CAPITELL AMB CAPS DE LLEONS I HUMANS

Catedral de Pisa, tercer quart del segle XII

39 x 47 x 44 cm

Marbre

Museo dell'Opera del Duomo, Pisa

50. TALLER DE REINALDO: CAPITELL AMB AMORETS I FISTONS

Catedral de Pisa, segon terç del segle XII

78 x 37 x 45 cm (capitel central)

Marbre reutilitzat

Museo dell'Opera del Duomo, Pisa

51. FRAGMENT DE FRIS ANTIC

Pisa, primer decenni del segle II

Marbre blanc

20 x 75 x 22 cm

Camposanto Monumentale, Pisa

52. CAPITELL COMPOST ANTIC

Pisa, finals del segle I

Pietra serena (pedra arenosa grisa)

52 x 60 x 38 cm

Museo dell'Opera del Duomo, Pisa

53. ESCULTOR PISÀ: MÈNSULA AMB MINOTAURE

Pisa, segona meitat del segle XII

Marbre

35 x 44 x 26 cm

Museo Nazionale San Matteo, Pisa

54. ESCULTOR PISÀ: LLEÓ AMB PRESA HUMANA

Pisa, darrer terç del segle XII

Marbre

48 x 40 x 70 cm (lleó esquerre)

Museo Nazionale di San Matteo, Pisa

55. ESCULTOR PISÀ: LLEÓ AMB PRESA HUMANA

Pisa, últim terç del segle XII

Pedra calcària

52 x 42 x 69 cm (lleó dret)

Museo Nazionale di San Matteo, Pisa

56. ESCULTOR PISÀ: CAPITELL DE LES MÀSCARES

Pisa, segona meitat del segle XII

Pedra calcària

25,5 x 38 x 34 cm

Museo Nazionale di San Matteo, Pisa

57. FRAGMENT D'ARQUIVOLTA AMB PALMETES

Montalcino (Siena), abadia de

Sant'Antimo, segon terç del segle XII

Pedra ònix de Castelnuovo dell'Abate

19 x 30 x 39 cm

Abadia de Sant'Antimo, Montalcino

(Siena)

58. CAPITELL AMB MOTIUS VEGETALS ARCAÏTZANTS

Montalcino (Siena), abadia de

Sant'Antimo, segon terç del segle XII

Pedra ònix de Castelnuovo dell'Abate

27 x 51 x 53 cm

Abadía de Sant'Antimo, Montalcino

(Siena)

59. ESCULTOR TOSCÀ: CAPITELL DE PILASTRA AMB ESCENES DE CAÇA I MONSTRES

Sant'Antimo, segon terç del segle XII

Pedra ònix de Castelnuovo dell'Abate

23 x 57 x 41 cm

Tribuna de l'Església abacial de

Sant'Antimo, Montalcino (Siena)

60. CAPITELL AMB LLEONS I PAONS

Abadla de Sant'Antimo, Montalcino

(Siena), segon terç del segle XII

Pedra ònix de Castelnuovo dell'Abate

27 x 49 x 24 cm

Museo Storico della caccia e del

territorio. Villa Medicea, Cerreto Guidi

(Florència)

61. FUST PROCEDENT DE SANTA MARIA DE RIPOLL

Santa Maria de Ripoll, meitat del segle XII

Pedra sorrenca

68 x 16 cm

Col·lecció privada

62. COLUMNA LA DAURADE

Toulouse, antiga església

paleocristiana de Notre-Dame-de-la-

Daurade, segona meitat del segle IV dC

- principis del segle V

Marbre blanc i gris

24,5 x 30,5 x 30,5 cm (capitell)
139,5 x 17-21,5 cm (columna)
Musée Saint-Raymond - Musée des
Antiques, Toulouse

**63. SARCÒFAG PALEOCRISTIÀ
ANOMENAT 'DE SAINT-CLAIR'**

Saint-Orens d'Auch (Gasconya), segle
IV
Marbre gris, probablement de la zona
de Saint-Béat, a la vall de l'Alta Garona
44 x 143,5 x 59,5 cm
Musée Saint-Raymond - Musée des
Antiques, Toulouse

**64. CARA FRONTAL D'UN
SARCÒFAG DE LA NECRÒPOLIS DE
SAINT-SERNIN**

Toulouse, segle IV dC o principis del
segle V
Marbre blanc
60 x 203 x 12 cm
Musée Saint-Raymond - Musée des
Antiques, Toulouse

**65. CAP HUMÀ DE SAINT-GUILHEM-
LE-DÉSERT**

Saint-Guilhem-le-Désert (Hérault,
Francia), segona meitat del segle XII
Marbre blanc
30 x 12 cm
Saint-Guilhem-le-Désert, abadia de
Gellone, depòsit lapidari

**66. MESTRE DE CABESTANY:
TIMPÀ DE CABESTANY**

Santa Maria de Cabestany, segona
meitat del segle X
Marbre blanc
205 x 22 x 84 cm
Església parroquial de Notre-Dame-
des-Anges
Vil·la de Cabestany (Rosselló)

**67. MESTRE DE CABESTANY: FUST
DE SAN GIOVANNI IN SUGANA**

Toscana, segon terç del segle XII
Alabastre calcari
71 x 18 x 26 cm (diàmetre a la base i a
la part més alta)
Museo d'Arte Sacra, San Casciano Val
di Pesa (Florència)

**68. RELLEU DE L'ABADIA DE LA
GRASSA**

La Grassa, 1157-1167
Marbre blanc
34 x 45 x 25 cm
Abadia de Sainte-Marie de Orbieu,
Lagrasse (Aude)
Conséil général de l'Aude

**69. RELLEU AMB L'APARICIÓ DE
CRIST ALS SEUS DEIXEBLES AL
MAR**

Sant Pere de Rodes, mitjan segle XII (C.
1160-1163)
Marbre
81 x 62 x 18 cm
Museu Frederic Marès

70. CAP DE SANT PERE

Sant Pere de Rodes, mitjan segle XII
(C. 1160-1163)
Marbre
20 x 17 cm
Museo del Castillo de Peralada

**71. FRAGMENT DEL COS DE SANT
PERE**

Sant Pere de Rodes, mitjan segle XII (C.
1160-1163)
Marbre
95 x 25 x 15 cm
Ajuntament de Port de la Selva

72. CAP HUMÀ

Sant Pere de Rodes, mitjan segle XII (C.
1160-1163)
Marbre
13 x 11,5 cm
Col·lecció Oleguer Junyent, Barcelona

73. CAPITELL

Sant Pere de Rodes, mitjan segle XII (C.
1160-1163)
Marbre
36 x 37 x 37 cm
Museu del Castell de Peralada

**74. CAPITELL AMB LLEONS EN
LLUITA**

Sant Pere de Rodes, mitjan segle XII (C.
1160-1163)
Marbre
50 x 52 x 27 cm
Col·lecció Barrachina, Barcelona

75. CAPITELL CORINTI DE L'ANTIGA TÀRRACO

Tarragona, segon quart del segle II (època d'Adrià)

Marbre preconnesi

Alt. 78 cm. Àbac: alt. 8 cm; diàm. 78 cm. Primera corona: alt. 24 cm.

Segona corona: alt. 44 cm. Diàm. restituït de la base c. 58 cm

Museu Nacional Arqueològic de Tarragona

76. CAPITELL DE SANTA MARIA DE BESALÚ

Besalú, entre 1137 i 1167/1171

Pedra tosca local (travertí)

66,5 x 65 x 36,5 cm

Dació de los hereus de Francisco Godia, 1994

Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona

77. CAP HUMÀ D'ESTUC

Santa Maria de Besalú (?), segle XII (?)

Estuc mitjançant motlle

11 x 10 x 5 cm

Donació de Joan Colomines, 1930

Museu Episcopal de Vic

78. RELLEU AMB LLEÓ I PRESA HUMANA DE GIRONA

Girona (?), últim quart del segle XII

Pedra calcària

40 x 130 x 37,5 cm

Museu d'Art de Girona

79. FRAGMENT DE TIMPÀ

Sant Joan de les Abadesses, portal sud-oest de la nau de l'església abacial, c. 1150-1161

Pedra sorrenca

35 x 103 x 15 cm

Museu del Monestir de Sant Joan de les Abadesses

80. CAP HUMÀ

Sant Joan de les Abadesses, capçal de l'Església abacial, c. 1160/1170-1190

Pedra calcària

24 x 15 x 19 cm

Museu del Monestir de Sant Joan de les Abadesses

81. CAPITELL AMB LLEONS I PERSONATGES

Sant Miquel de Cuixà, segon terç del segle XII

Marbre rosat i plom (ulls)

375 x 377 x 376 cm

Abadia de Sant Miquel de Cuixà

82. RELLEU DE L'ABAT GREGORI

Abadia de Sant Miquel de Cuixà, mitjan segle XII

Marbre rosa jaspiat en blanc

54 x 33,5 x 9 cm

Abadia de Sant Miquel de Cuixà, depòsit lapidari

83. ESCULTOR PISÀ: BASE DEL PÚLPIT DE SAN PAOLO ALL'ORTO

Pisa, últim quart del segle XII

Marbre

81 x 32 x 38 cm

Museo Nazionale di San Matteo, Pisa

84. ESCULTOR DE PISA-PISTOIA (GUGLIELMO): RELLEU DEL PÚLPIT DE LA CATEDRAL DE PISTOIA

Toscana occidental, tercer quart del segle XII

Marbre blanc amb incrustacions

90 x 71,5 x 8 cm

Cripta de la catedral, Pistoia

85. BALDAQUÍ DE RIBES

Vall de Ribes, segon quart del segle XII

Pintura al tremp sobre fusta de pi

80,5 x 157 x 3,5 cm

Museu Episcopal de Vic

86. TAULA DITA "D'ESQUIUS"

Nort d'Osona, segon quart del segle XII

Pintura al tremp sobre fusta

96 x 132 cm

Llegat de Santiago Espona, 1958

Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona

87. FRONTAL DIT "DE MARTINET"

Ermita de Lles, mitjan segle XII

Pintura al tremp sobre fusta

Ermita de Lles (Martinet, Cerdanya)

95 x 145 cm

Adquisició, 1934

Worcester Art Museum, Worcester, Massachusetts (Estats Units)

88. FRONTAL DE SAGÀS

Església de Sant Andreu de Sagàs,
finals del segle XII
Pintura al tremp sobre fusta d'álber
amb relleus de guix colrats
100 x 171,5 x 6,5 cm
Museu Episcopal de Vic

89. TAULA LATERAL

Església de Sant Andreu de Sagàs
(Berguedà), finals del segle XII
Pintura al tremp sobre fusta
83 x 95 x 3 cm
Museu Diocesà i Comarcal de Solsona

90. TAULA LATERAL

Església de Sant Andreu de Sagàs
(Berguedà), finals del segle XII
Pintura al tremp sobre fusta
83 x 95 x 3 cm
Museu Diocesà i Comarcal de Solsona

91. FRONTAL DE SANT PERE DE RIPOLL

Santa Maria de Ripoll (?), segon terç
del segle XII
Relleu en fusta de álber sobre taula de
pi
101 x 186 x 23 cm
Adquisició, 1899
Museu Episcopal de Vic

92. FRONTAL D'ALTAR DE PLANÈS

Sant Marcel de Planès de Rigalt,
segona meitat del segle XII
Fusta de pin negre amb tela i relleus de
guix policromats i colrats
92 x 120 cm
Adquisició, 1907
Museu Nacional d'Art de Catalunya,
Barcelona

93. CREU PINTADA DE L'ESGLÉSIA DE SANTO SEPOLCRO DE PISA

Pisa, església del Santo Sepolcro,
segona meitat del segle XII
Pintura al tremp i or sobre fusta d'álber
282 x 236 cm
Museo Nazionale San Matteo, Pisa

94. MAJESTAT BATLLÓ

Catalunya, mitjan segle XII
Talla en fusta de noguera (cap i cos),
salze (braç dret), om (pal de la creu) i
alzina (travesser de la creu),
policromada al tremp

Figura: 94 x 96 x 17 cm ; Creu: 156 x
120 x 4 cm
Donatiu d'Enric Batlló i Batlló a la
Diputació de Barcelona, 1914
Museu Nacional d'Art de Catalunya,
Barcelona

95. LEBOINUS (782 ?): De inventione, revelatione et translatione sanctissimi vultus. De miraculis (CÓDEX TUCCI- TOGNETTI)

Lucca, 1309-1334
Tinta i aquarel·la sobre pergamí
28,3 x 20,0 cm; f. I+28+I
Donació de Giuseppe Tognetti, 1926
Biblioteca Capitolare Feliniana, Lucca

96. MAJESTAT D'ORGANYÀ

Catalunya, tercer quart del segle XII
Talla en fusta d'álber (figura) i pi negre
(pal de la creu) policromada al tremp
amb revestiment, possiblement
posterior, d'or i aliatge d'or i argent
Crist: 65 x 60 cm; creu: 148 x 89 cm
Adquisició, 1908
Museu Nacional d'Art de Catalunya,
Barcelona

97. CRUCIFIX DE SAINT-SERNIN DE TOULOUSE

Basílica de Saint-Sernin, capella de la
Sainte-Croix, Toulouse (?), segle XII
Fusta i làmines de coure repussades o
gravades, daurades i amb pedreria,
esmalts i vidres multicolors encastats.
Els caps prismàtics dels quatre claus
són de fusta
329 x 235 x 36,5 cm
Basílica de Saint-Sernin, capella de la
Sainte-Croix, Toulouse

98. CRIST DEL 1147

Àrea del Bisbat d'Urgell, 1147 (data de
consagració)
Talla de fusta
Crist: 1 x 0,91 m; creu: 1,87 x 1,18 m
Adquisició, 1906
Museu Nacional d'Art de Catalunya,
Barcelona

99. LIPSANOTECA DE LA SEU D'URGELL

La Seu d'Urgell, segle XII
Fusta policromada al tremp

8 x 21 x 6,5 cm
Museu Diocesà d'Urgell, La Seu
d'Urgell

**100. CRIST RELIQUIARI DE SAINT-
MICHEL D'AIGUILHE**

Aiguilhe (Auvèrnia), segle XII
Fusta d'olivera tallada i policromada
24 x 26 cm
Santuari de Saint-Michel

**101. LIBER MISTICUS DE SANT
ROMÀ LES BONS (ANDORRA)**

La Seu d'Urgell, c. 1150
Tinta sobre pergamí; 180 folis + 1
procedent d'un altre manuscrit.
24,1 x 15,5 cm
Biblioteca de l'abadia de Montserrat

**102. MARE DE DÉU DE LA
CATEDRAL DE GIRONA**

Segon terç del segle XII
Talla en fusta de boix, recoberta
anteriorment amb làmina d'argent
44 x 15 x 12,5 cm
Capítol de la Catedral de Girona

103. MARE DE DÉU DE GER

Segona meitat del segle XII
Fusta d'àlber policromada al tremp
52,5 x 20,5 x 14,5 cm
Llegat de Santiago Espona, 1958
Museu Nacional d'Art de Catalunya ,
Barcelona

104. MARE DE DÉU DE VAUCLAIR

Capella de Vauclair, Molompize
(Cantal, Auvèrnia, França), segona
meitat del segle XII
Fusta policromada
73 x 33 x 35 cm
Capella de Vauclair
Commune de Molompize

105. ENCENSER

Catalunya, segon quart del segle XII
Coure fos, daurat i cisellat amb esmalt
champlevé
13 x 13,5 cm (diàmetre)
Adquisició de la col·lecció Plandiura,
1932
Museu Nacional d'Art de Catalunya,
Barcelona

106. PLACA CENTRAL D'UNA CREU

Llemotges, primera meitat del segle XIII
Coure daurat i gravat, amb esmalt
champlevé

20,7 x 13,5 cm

Inscripció: IHS (al braç superior)

Adquisició de la col·lecció Plandiura,
1932

Museu Nacional d'Art de Catalunya,
Barcelona

**107. FRAGMENT DE TEIXIT
ANDALUSÍ DE LA SEU D'URGELL**

Santa Maria de la Seu d'Urgell, 1110-
1130

12 x 17,5 cm

Teixit

Museu Diocesà de la Seu d'Urgell

**108. FRAGMENT DE TEIXIT
ANDALUSÍ DE LA SEU D'URGELL**

Santa Maria de la Seu d'Urgell, 1150-
1170

47 x 42,5 cm

Teixit

Museu Diocesà de la Seu d'Urgell

109. EVANGELIARI DE CUIXÀ

Sant Miquel de Cuixà, c. 1120-1130

Tinta i pintura sobre pergamí, 155 folis
31,3 x 23,1 cm

Donació de l'historiador i arxiver D. M. J.
Henry, c. 1840

Mèdiatèque de Perpignan

110. EPÍSTOLES DE SANT PAU

Santa Maria de Ripoll (?), primer quart
del segle XII

Tinta i pintura sobre pergamí, 234 folis
+ 2 en blanc al final i 1 de guarda al
principio (del segle XIII, alié al ms.);
enquadernació en fusta i pell, amb les
armes de Gregori XV (1621-1623)

47,6 x 36,4 cm (probablement retallat 1
cm al marge superior)

Biblioteca Apostolica Vaticana, Ciutat
del Vaticano

111. CÒDEX OPERA PATRÍSTICA

Itàlia central (?), primera meitat del
segle XII (?)

Tinta i pintura sobre pergamí; 270 folis;
enquadernació en pell sobre fusta

26,5 x 16,5 cm

Biblioteca de la Universitat de
Barcelona

Activitats a l'entorn de l'exposició

Cicle de conferències i taula rodona

Romànic Mediterrani: Catalunya, Toulouse, Pisa

El cicle s'endinsa, de la mà dels experts més destacats, en l'occident mediterrani del segle XII, caracteritzat per la riquesa de les relacions culturals i la gran vitalitat artística.

Direcció científica: Manuel Castiñeiras i Jordi Camps, comissaris de l'exposició, Àrea de Romànic del MNAC.

Cada dimecres del 26 de març al 16 d'abril, sessions de dues conferències; el dimarts, 29 d'abril, taula rodona dedicada a la *conservació de la portada de Ripoll* i visita comentada pels comissaris a l'exposició *El Romànic i la Mediterrània. Catalunya, Toulouse, Pisa (1120-1180)*.

Dimecres, 26 de març

Arte románico y Antigüedad en Toulouse en los siglos XI y XII

Daniel Cazes, Musée Saint-Raymond, Musée des Antiques de Toulouse

L'atelier du sculpteur roman Gilabertus à Toulouse

Quitterie Cazes, Université de Paris I Pantheon-Sorbonne

Dimecres, 2 d'abril

Tutela e valorizzazione della Piazza del Duomo di Pisa

Clara Baracchini, Soprintendenza ai beni architettonici e al paesaggio, al patrimonio storico artistico etnoantropologico di Pisa

La scultura romanica pisana e l'antico

Antonio Milone, Università degli Studi di Napoli Federico II

Dimecres, 9 d'abril

L'escultura del segle XII a la catedral de Vic

Immaculada Lorés, Universitat de Lleida

La portalada de Sant Pere de Rodes i la qüestió del Mestre de Cabestany

Jordi Camps, Museu Nacional d'Art de Catalunya - MNAC

Dimecres, 16 d'abril

Le croci dipinte a Pisa

Mariagiulia Burresi, Museo Nazionale San Matteo, Pisa

A l'entorn dels orígens de la pintura sobre taula a la Catalunya romànica

Manuel Castiñeiras, Museu Nacional d'Art de Catalunya - MNAC

Taula rodona dedicada a la conservació de la portada de Ripoll **Dimarts, 29 d'abril**

Pere Brunet, Departament de Llenguatges i Sistemes Informàtics de la Universitat Politècnica de Catalunya

Jordi Camps, Museu Nacional d'Art de Catalunya - MNAC

Antoni Llagostera, Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès

Mireia Mestre, Museu Nacional d'Art de Catalunya - MNAC

José Luís Prada Pérez, CETEC-Patrimoni

Moderador: Manuel Castiñeiras, Museu Nacional d'Art de Catalunya – MNAC

Inclou la visita comentada a l'exposició, a càrrec dels comissaris

Horari de 16 a 20'30 h

Lloc Auditori

Gratuït. Places limitades. Informació i inscripcions al telèfon 936 220 375

1 crèdit i mig de lliure elecció per als alumnes de la UAB

Servei de traducció simultània

Concert

Música dels temps dels trobadors

Plany en memòria del comte de Barcelona Ramon Berenguer IV

A càrrec de Saurimonda, Conjunt de Música Medieval, amb Gisela Bellsolà, veu.

Direcció científica i presentació: Maricarmen Gómez Muntané, Catedràtica de Musicologia de la Universitat Autònoma de Barcelona

Dimarts 8 d'abril, a les 19 h

Àmbit de Sixena, sala de la Col·lecció d'art romànic del MNAC

Gratuït

Espectacle teatral a l'entorn del Mestre de Cabestany

Sobre el Mestre i els àngels

Direcció: Guillaume Lagnel

La companyia francesa L'Arche de Noé porta per primera vegada a Catalunya un impactant espectacle de màscares que posa so i moviment a les figures esculpides fa més de vuit segles pel Mestre de Cabestany, un dels artistes més destacats del romànic.

Dijous 15 i divendres 16 de maig, a les 21'30 h

Grades de la Sala Oval

Preu: 12 €

Preu reduït: 9 € (Amics del MNAC, estudiants, majors de 65 anys, grups de més de 10 persones, i presentant l'entrada de l'exposició o l'entrada general del Museu)

Gratuït: fins als 14 anys

Venda d'entrades: a les taquilles del Museu i al web www.mnac.cat, a partir del 29 de febrer

Activitat familiar

Contes a l'entorn del claustre

A càrrec de TaNtàngORa Serveis Culturals

Seguint la tradició de joglars i trobadors, un grup de narradors i narradores explicaran històries contades, cantades, interpretades... a l'entorn d'una selecció de peces de l'exposició.

Diumenges, del 2 de març al 18 de maig, a les 11'30 h

Sala d'exposicions

A partir de 5 anys

Visites comentades per al públic general

Dissabtes (a partir del 8 de març) a les 11 h (castellà) i a les 12'15 h (català)

Durada: 1.30 h

Servei gratuït (inclòs amb l'entrada de l'exposició)

Audioguia en català, castellà, anglès, francès i italià.

Les places de totes les activitats són limitades.

Inscripcions al telèfon 936 220 375 o a grups@mnac.cat

5 % de descompte en l'adquisició del catàleg presentant l'entrada general del Museu o de l'exposició a la Llibreria del MNAC (vàlid fins al 18 de maig de 2008)

Generalitat de Catalunya
**Departament de Cultura
i Mitjans de Comunicació**

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE CULTURA

SOCIEDAD
ESTATAL
DE
CONMEMORACIONES
CULTURALES

Fitxa de l'exposició

El Romànic i la Mediterrània Catalunya, Toulouse i Pisa (1120-1180)

Dates: Del 29 de febrer al 18 de maig de 2008

Organitza: Museu Nacional d'Art de Catalunya, en coproducció amb el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya i la Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales (SECC), adscrita al Ministeri de Cultura.

Comissaris: Manuel Castiñeiras i Jordi Camps, conservadors de la Col·lecció d'Art Romànic del MNAC

Comitè científic internacional: Clara Baracchini, Vicesoprintendente, Soprintendenza ai beni architettonici e al paesaggio, al patrimonio storico artistico etnoantropologico di Pisa (Itàlia); Daniel Cazes, Director del Musée de Saint-Raymond de Toulouse (França); Quitterie Cazes, Professor de la Université de la Sorbonne (París, França), Antonio Milone, Professor de la Università degli Studi « Federico II », (Itàlia) i Immaculada Lorés, Professora de la Universitat de Lleida

Sales d'exposicions temporals 1 i 2

Preu: 5,50 € (l'entrada a l'exposició permet visitar la col·lecció d'Art Romànic)

Horaris: De dimarts a dissabte, de 10 h a 19 h; diumenges i festius, de 10 h a 14.30 h. Dilluns no festius, tancat.

Audioguia en català, castellà, anglès, francès i italià (servei gratuït)

INFORMACIÓ GENERAL

Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC). Palau Nacional.
Parc de Montjuïc. 08038 Barcelona
www.mnac.cat

Servei d'Atenció al públic Informació tel. 936 220 376 info@mnac.cat

Reserva de visites en grup tel. 936 220 375 grups@mnac.cat

HORARI De dimarts a dissabte, de 10 a 19 h
Diumenges i festius, de 10 a 14.30 h
Dilluns tancat, excepte els festius

Tancament anual: 25 de desembre, 1 de gener, 1 de maig

Entrada gratuïta a les col·leccions permanents i a les exposicions temporals el primer diumenge de cada mes

VENDA D'ENTRADES A la web del Museu
Al Museu, fins mitja hora abans del tancament

ACCÉS (M) L1, L3 (estació Espanya)
(TREN) L8, S33, S4, S8, R5, R6 (estació Espanya)
(Bus) 55(MNAC - Museu Etnològic)
50 (Av. de l'Estadi - Piscines Picornell)
13 (Marquès de Comillas - Poble Espanyol)
Bus Parc de Montjuïc (Av. de Maria Cristina - MNAC)
Bus Turístic (MNAC)
(P) Gratuït per a cotxes i autocars

SERVEIS

Botiga i servei **Art a la carta**

Llibreria especialitzada en Història de l'Art

Cafeteria del Museu De dimarts a dissabte, de 10 a 18.30 h

Diumenges i festius, de 10 a 14 h

Tel. 934 230 497

Restaurant Oferta gastronòmica de qualitat i unes vistes immillorables de Barcelona. Per a reserves: Tel. 932 890 679. Obert al migdia, i a les nits únicament per a reserves de grups

Oficina de Premsa

MNAC

Palau Nacional. Parc de Montjuïc

Tel. 93 622 03 60 (ext. 1111)

www.mnac.cat